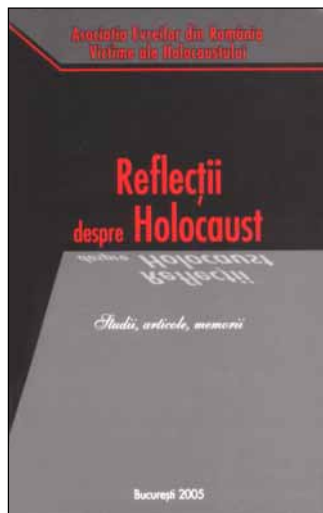

CĂRȚI NOI

Asociația Evreilor din România
Victime ale Holocaustului (A.E.R.V.H.) a publicat, spre finele anului 2005, o carte de studii, articole, memorii, *Reflecții despre Holocaust* (editor dr. Felicia Waldman) pe care o vom prezenta pe scurt, invitând cititorii să o procure de la inițiatorii proiectului (sponsor: Guvernul României - Departamentul pentru Relații Interetnice și Claims Conference - Fondul Rabbi Israel Miller).

Generalul și istoricul dr. Mihail E. Ionescu, director general al Institutului Național pentru Studiul Holocaustului în România, expune o istorie succintă a evreilor din țara noastră. Despre „Oameni de cultură evrei în România modernă” scrie dr. Alexandru Barnea, decanul Facultății de Istorie a Universității din

Reflecții în fața unor „ferestre închise“?

București. Cu definirea antisemitismului actual se ocupă dr. Hary Kuller (inclusiv o anexă cu date din 1940-1944). Andrei Oişteanu definește termenii de Holocaust și pogrom. Istoricul israelian Jean Ancel evidențiază sursele arhiviste referitoare la Holocaust în Basarabia, Bucovina, Transnistria (60 pagini).

Oliver Lustig se referă la Holocaustul european, dr. Liviu Beris aduce mărturia din Transnistria, Victor Eskenasy amintește de mărturia aflate la „Yad Vashem”. Istoricul dr. Victor Neumann scrie despre soarta evreilor din Banat și Transilvania de Sud, dr. Lya Benjamin tratează problema legislației antievreiești din anii 1940-1944, cercetătoarea Gina Pană se ocupă de aspectul persecuției religioase, antimozaice sub Antonescu, Radu Ioanid evocă Pogromul de la București din ianuarie 1941, Mihai Chioveanu prezintă un studiu despre istoriografia postbelică referitoare la „Soluția finală”, jurnalistul Magdalena Boiangiu publică un excelent eseu, „Ferestre închise” (despre indiferența martorilor), cartea încheindu-se cu „Spovedania” fostului primar al orașului Cernăuți, unul dintre „Dreptii între Popoare”. Sperăm că volumul nu va fi privit prin „ferestre închise”. Singura sugestie, în cazul unei reeditări, ar fi o prezentare scurtă a autorilor acestor valoroase documente.

BORIS MARIAN

De la „Poetul adormit în dragoste”, prima carte de poezie care răzbătea spre tipar, în 1976, până la recent apărutul volum „Paranoima” (Editura Crigarux, 2005, cu o copertă și o interpretare grafică în 13 timpi de Dinu Huminciuc), Emil Nicolae certifică o vocație lirică în care sinceritatea, ironia, autoironia își răspund.

Există, în această ultimă carte din trilogia „Omul de hârtie” (1999) și „Mortul perfect” (2002), cel puțin trei mari teme cu variațiuni: ● obsesia nedeșăvârșirii ● suferința celui neîubit ● *ars poetica*. Sub crusta disonanțelor, trebuie căutată melodicitatea interioară. Un fir poate fi nu atât metafora cât cuvântul-cheie al dureroaselor sale soliloquii, cum este, de pildă, „cușca de fier a poetului” - autoironie față de propriul donquijotism și sarcasm față de mucavaua lumii-bâlci, față de suficiența regizorilor ei: „orașul cel mic cu / turnul lui vechi / de care atârna cușca de fier a poetului bănuț de / malversațiuni contabilicești / ajuns și el într-un muzeu al orașului mare și a fost arătat / cu mândrie locuitorilor din celălalt oraș mare/cu care tocmai se înfrățise”.

Prozaismul voit al întregului volum face parte din aceeași stare de spirit care-i generează accentul asupra sordidului. Poemele sunt frânturi din neîntrerupt dialog cu sine însuși. Subtitlul cărții ar putea fi „portret al poetului în oglindă”. O oglindă necruțătoare, al cărei adevăr, răsfrânt rezumativ, este transcris fără menajamente: „viața ta scorjită se suprapune perfect peste pata informă de deasupra aragazului”. Ici-colo câte o dâră de mărturisire despre adolescentul sârman care a fost: „nimeni nu înțelegea ce se întâmplă cu acel copil andru / pe care-l dureau lucrurile purtate pe trupul lui [...] chiar dacă erau daruri de la prieteni”. Confesiune repede îngropată sub protectoare ironie, accentuată de folosirea persoanei a treia singular: „și-a promovat pe Net fotografia din adolescență”. Din același joc-care-nu-e-joc fac parte peisajele cu „tomberoane” și „copac bătrân care se usucă încet”, de la cele două ferestre ale apartamentului, ipostaze ale lumii și ale sinelui. Retractivitatea, mod de a fi, își găsește expresie în poemul dedicat unei pietre. Totuși, oricât și-ar „asuma singurătatea” - un rău mai mic decât un altul mai mare, lasă să se

„Cușca de fier a poetului” și tandrețea unei pietre

subînțelege -, oricât ar (auto)ironiza-o („to be a rock and not a roll”), văzând în piatra-cea-singură o altă imagine a propriului eu, poetul sfârșește prin a-și recunoaște nevoia de afec-

țiune. Îi descoperă, în gestul cu care piatra salvează, în grabă, viața unei broscuțe, „tandrețea pe care tu nu ai cunoscut-o”. Din nou, persoana a doua singular, indică soliloquiul.

Dacă tratează cu ironie, de la parodic la sarcasm, viața ca „mers pe sărmă”, incomunicabilitate, înstrăinare de sine, atunci când metafora asupra căreia se concentrează vizează neextremismul (comportamentul unui tânăr purtător de „țeastă rasă” care-i otrăvește câinele) sau face trimitere la limbajul codificat al nazistilor, în spiritul textelor conferinței de la Wansee, tonul devine grav. Grozăvia exterminării în masă e lăsată să răzbată prin neutralitatea expresiei lingvistice. Totul trebuia să fie asept, fiindcă făptașii, conștienți de crimă, voiau nu numai să-i ștergă urma, dar să-i și confere „respectabilitate”. Un astfel de poem e scris sub forma unei tulburătoare depoziții: „erau interzise cuvintele *mort* sau *victimă* / deoarece toți erau priviți ca niște butuci de lemn [...] cine rostea cuvintele *mort* sau *victimă* / primea o bătaie cruntă / în schimb aveau obligația să spunem despre acele corpuri / că sunt *Figuren* adică păpuși-marionete / sau *Schmattes* adică zdrențe”.

La întrebarea „de ce scriu?”, din subsidiar, existență pentru oricine care se îndeletnicește cu „potriveala cuvintelor”, Emil Nicolae adaugă alte întrebări, care reies din țesătura textului. Unele se referă la Frumosul-de-neatins („maeștri gotici” care „umplu cerul de trepte cioplite, dar necălcate”). Altele - la artă ca paleativ pentru fisurile existențiale care nu se cicatrizează; (poemele sunt „bucăți dezarticulate dintr-o viață trăită pe sărite”). Tristețea este, oricum, substanță generatoare de poezie.

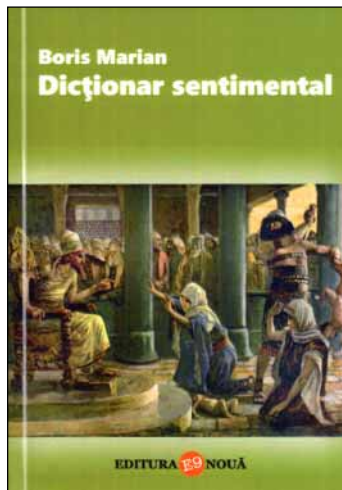
Există în „Paranoima” sugestii din pictura avangardistă (cubism, expresionism), cum lasă să se întrevadă și grafica însoțitoare. Dar important este potențialul energetic al acestui din urmă volum - confirmare a unui poet care nu și-a spus încă ultimul cuvânt.

E. SUHOR

Cunoscut mai ales pentru volumele sale de poezii, de această dată, colegul nostru Boris Marian a încercat proza și ne-a pus la dispoziție un îndrumar de personalități evreiești de excepție din România și internaționale - scriitori și poeți, compozitori, pictori, oameni de știință și oameni politici. O parte dintre aceste scurte scrieri, adunate și publicate sub titlul *Dicționar sentimental* (Editura Nouă), au apărut în paginile „Realității Evreiești”. Trăsătura comună a „eroilor” evocați de autor este amprenta indiscutabilă pusă asupra dezvoltării culturii universale și, în același timp, a culturii țării în care au trăit. Apar pe această „listă” nume ca Ury Benador, alături de Isaac Babel, Constantin Dobrogeanu-Gherea și Marc Chagall, Henry Wald și Disraeli, Allen Ginsberg și Lulu Popper sau Henric Sianilevici și mulți alții. Deși

Pe scurt, despre câteva personalități evreiești de excepție

sunt doar schițe de portret, Boris Marian reușește să reliefeze esențialul în creația și acțiunea celor evocați, să creeze o imagine a omului de cultură evreu și a rolului pe care l-a jucat - în pofida unor condiții vitrege, întâlnite aproape la toți cei înșirați - în imbogățirea civilizației universale.

Dar volumul nu are un caracter „exclusivist”, autorul descriind în capitolul „Confluente” personalități apropiate de evrei, multe dintre ele influențate în operele lor de iudaism.

Un alt capitol valoros este dezbaterea problematicii evreiești: antisemitismul, asimilaționismul, prejudecățile față de evrei, raportul unor oameni de cultură neevrei (Eminescu,

Iorga, Nae Ionescu, Mihai Ralea, Ștefan Augustin Doinaș, regina Elisabeta) cu evreii.

În sfârșit, într-un mic eseu, Boris Marian

încearcă să lămurească o întrebare, pusă adesea de evreii care caută să-și definească apartenența: „Ce înseamnă să fi evreu?”. Analiza este făcută, în mod firesc, printr-un filtru subiectiv (în fond, fiecare-și poate găsi o definiție care se potrivește cel mai bine raționamentului său), dar concluzia este generalizatoare: evreu este cel care se mândrește de poporul său, iubește istoria acestuia, tot ceea ce au făcut evreii pentru cultura și civilizația lumii. În afara obligațiilor ce decurg din calitatea de cetățean al țării în care trăiește un evreu (care este oriunde acasă prin experiența de două mii de ani ai Diasporei), el se definește ca atare prin legătura cu patria istorică și sufletească, Israelul, și prin preocuparea față de existența sa. O definiție care nu mai are nevoie de comentarii.

O observație este necesară. Păcat că realele calități ale acestui *Dicționar* sunt umbrite de numeroasele greșeli de culegere care creează de multe ori confuzii sau chiar neînțelegerea textului. (E.G.)

Recurs pentru restabilirea unui adevăr istoric

Alfabetul din Sinai (Editura Hasefer, București, 2004) este, prin forța lucrurilor, o carte care depășește dimensiunile obișnuite. Cine-și asumă asemenea povară - să demonstreze că alfabetul a fost revelat lui Moșe, potrivit Talmudului, odată cu Decalogul - trebuie să simtă forța de atracție a cunoașterii, să știe să înfrunte obstacolele, primejdiiile, imprevizibilul. Și autorul cărții mai sus amintite, Max Sternberg, s-a dovedit a fi un astfel de om. Demersurile sale pentru a demonstra paternitatea iudaică a alfabetului pot fi considerate un început de recurs pentru restabilirea adevărului istoric. Om cu aripi trăind într-un timp anomic (Holocaust, război, totalitarism), poetul, filosoful, juristul Max Sternberg a izbutit să-și construiască o lume a *Lui*, căpătând, poate, cel mai expresiv contur, prin această carte de pionierat, elaborarea ei oferindu-i un motiv în plus de plinătate, de echilibru moral.

O carte pe cât de cutezătoare, pe atât de gravă. O investigație de mare modernitate, făcută cu instrumentele interdisciplinarității, în care arheologia, istoria, sociologia, lingvistica, științele juridice se întrec. Un valoros punct de plecare pentru cercetătorii actuali interesați de subiect. Există câteva argumente demne de luat în considerare în teoria potrivit căreia evreii, și nu fenicienii, sunt creatorii alfabetului. 1. Inscripția de pe pietrele funerare ale unor muncitori evrei de la minele de peruzea din Sinai, descoperite la Sarabit al Hadim, din care reiese că, înaintea exodului din Mișraim, survenit în secolul XV î.e.a., evreii foloseau alfabetul paleo-sinaitic. 2. Sulurile de la Marea Moartă (rola Habakuk), în care Tetragrama este scrisă cu litere străvechi, diferite de literele noi, pătrate. 3. Inscripții de pe vestigii arheologice, aflate pe teritoriul de azi al

Israelului, care denotă o perfecționare a scrierii paleo-sinaitice. 4. Preexistența, în Canaan, a acestei scrieri derivate din idiomul paleo-canaanit, confirmată de Sir Leonard Wooley, în „Abraham, descoperiri recente asupra istoriei evreilor” (1936). 5. Literele nou create pentru scrierea Decalogului, prin „modificarea, simplificarea și abstractizarea” scrierii paleo-sinaitice. Chiar dacă am face abstracție de primele patru argumente, luate în calcul, de altfel, de renumiți savanți citați de autor, trebuie să admitem un fapt *logic*: hieroglifele, în bună parte, pictograme cu trimiteri la idoli (șoimul - Horus, soarele - Amos ș.a.), erau, din start, impracticabile, chiar prin conținutul uneia din primele Porunci ale Decalogului: „Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănări cu cele ce sunt în cer, sus, pe pământ, jos, sau în apele de sub pământ”. De ce, atunci, încetățenita teorie a paternității feniciene a alfabetului? O plauzibilă ipoteză, formulată de Max Sternberg, ar fi aceea a preluării de către fenicienii-vecini a scrierii alfabetice iudaice. Navigatori de predilecție, fenicienii au venit, primii, în contact cu grecii, care, le rându-le, le-au preluat alfabetul. Mergând pe firul aceleiași argumentații (existența alfabetului paleo-sinaitic din secolul al XVIII-lea î.e.a.), autorul face binevenite precizări de ordin istoric (stabilind, cu mai mare precizie, data exodului evreilor din Egipt: secolul al XV-lea î.e.a.; sau circumscriind perioada procesului

asimilaționist al evreilor din imperiul persan, când aramaica este atât de intens folosită încât și unele rugăciuni erau scrise în această limbă: secolul V î.e.a.).

Incitantă temă a cărții a condus la epuizarea rapidă a primei ediții, apărută la Editura Litera, în 1985 (redactor șef - Radu Albala, referent științific - prof. Marc Clarian). Cea de-a doua ediție, publicată de Editura Hasefer, în 2004, beneficiază, pe lângă o introducere scrisă cu dragoste filială, dar și cu rigoarea și obiectivitatea necesare, de ing. Mircea Sternberg, de patru anexe realizate tot de legatarul său cu finețe analitică, stăruință și profunzime, ducând la surprinzătoare rezultate privind traducerea reală a inscripției de la Sarabit al Hadim. Demne de interes - și fotocopia inscripției: a) într-o primă etapă; b) reproducerea inscripției după cercetătorii germani; c) textul cu scriere sinaitică descifrat de Grimme; în dreapta - transcriere cu caractere ebraice; d) genealogia lui Abraham până la cele 12 triburi ale lui Iacov-Israel, care au format poporul evreu.

Cartea lui Max Sternberg este, în același timp, o pasionantă incursiune în istoria și filosofia iudaică. Ni se relevă o dată mai mult locul aparte pe care Moșe Rabeinu îl deține nu doar în iudaism, ci și în istoria umanității: pornirea spre dreptate socială; lupta pentru eliberare națională; complicata relații cu Dumnezeu. Imaginea lui Moșe, coborând de pe Muntele Sinai, în brațe cu Tablele Legii scrise în alfabetul revelat o dată cu Decalogul, este o continuare a spectacolului sublim început prin cântecul cântat tot de el, după traversarea, cu întreg poporul evreu, a Mării Roșii. Clike de mare intensitate, în care întreaga lume devine iertare și credință. Poate, imaginându-și-le, Max Sternberg și-a pus întreaga energie și pasiune în cartea care-i perpetuează, astfel, existența.

IULIA DELEANU

